

Vydává federální ministerstvo financí ve spolupráci se Státní bankou československou

© SNTL — nakladatelství technické literatury, n. p., Spálená 51, Praha 1

Adresa redakce:

Krakovská 8, 113 02 Praha 1, Nové Město

Telefon: 26 43 51–8

meziměstské hovory: 26 43 07

Vedoucí redaktor:

Ing. Ivan Kočárník, CSc.

OBSAH

Ing. V. KLAUS, CSc.: Problémy přechodu k tržní ekonomice 505

Ceny

Ing. J. OLŠOVSKÝ: Problematika využitia zahraničných hodnotových kritérií pri tvorbe tuzemských cien 510

Ing. A. NEUSTADT, CSc.: Problém propojení světových cen s vnitřními a kontraktními cenami vzájemného obchodu zemí RVHP 522

Ekonomická reforma

Ing. M. BLATNÝ: Odpisová politika v přípravě ekonomickej reformy 530

Finance a úvěr v zahraničí

Ing. K. KNÉZ — Ing. V. VÁLEK, CSc.: Vytvoření měnové, hospodářské a sociální unie mezi SRN a NDR 540

Ing. I. KLAČANSKÝ: Trh pracovních sil a jeho ovplyvňovanie v Maďarsku 559

Ing. M. KOŠTEĽ, CSc.: Základní cíle, opatření a východiska jugoslávské ekonomickej reformy 567

Recenze

Ing. A. BULÍŘ: Teorie veřejné volby (D. C. Mueller) 573

Издаёт Федеральное министерство финансов, в сотрудничестве с Государственным банком Чехословакии

© СНТЛ — издательство технической литературы, н. п., Спáленá № 51, Чехословакия

Редакция: Krakovská 8, 113 02 Praha 1, ЧСФР

Телефон: 26 43 51

Главный редактор: Иван Коцарник

СОДЕРЖАНИЕ

В. КЛАУС: Проблемы перехода к рыночной экономике 505

Цены

И. ОЛШОВСКИ: Проблематика использования внешних стоимостных критериев в образовании внутренних цен 510

А. НЕЙШТАДТ: Проблема увязки мировых цен с внутренними и контрактными ценами во взаимной торговле стран-членов СЭВ 522

Экономическая реформа

М. БЛАТНЫ: Амортизационная политика в экономической реформе 530

Финансы и кредит за рубежом

К. КНЕЗ — В. ВАЛЕК: Создание валютного, экономического и социального союза между ФРГ и ГДР 540

И. КЛАЧАНСКИ: Рынок рабочей силы и воздействие на него в Венгрии 559

М. КОШТЕЛ: Основные цели, мероприятия и исходные точки югославской экономической реформы 567

Рецензия

А. БУЛИРЖ: Теория общественного выбора (Ф. Ц. Мюллер) 573

REDAKČNÍ RADA: ing. Belo Bosák, CSc., ing. Aleš Bulíř, ing. Václav Formánek, ing. Miroslav Hrnčíř, DrSc., ing. Tomáš Ježek, CSc., ing. Milan Jurčeka, CSc., ing. Miroslav Kerrouš, ing. Jaroslav Klapal, ing. Ivan Kočárník, CSc., ing. Jozef Kučerák, CSc., ing. Vratislav Kulhánek, ing. Kamil Mikulič, CSc., prom. mat. Vladimír Rudlovčák, CSc., ing. Ivan Svítek, ing. Stanislav Šourek, prof. ing. Miroslav Tuček, CSc., ing. Vladimír Valach, ing. Anton Vavro, CSc., ing. Jan Velek, doc. ing. Karol Vlachynský, CSc., ing. Jan Vrba, ing. Jaromír Zahradník

DT: 338.51 (437)

Problematika využitia zahraničných hodnotových kritérií pri tvorbe tuzemských cien

Ing. Jozef OLŠOVSKÝ

Objektivizácia hodnotových nástrojov riadenia a najmä cien je základnou a nevyhnutnou podmienkou na zabezpečenie lepšieho využívania tovarovo-peňažných vzťahov v postupne sa meniacich nových podmienkach v československej ekonomike.

Úplné zladenie tovarovo-peňažných vzťahov je vynucované novými podmienkami, v ktorých majú výrobné organizácie pracovať v priebehu reformy hospodárskeho mechanizmu a v ďalšom období ekonomickeho vývoja nášho národného hospodárstva. Medzi dôležité zmeny v podmienkach hospodárenia výrobných organizácií patrí tendencia presadzovať zvýšenú alebo úplnú ekonomickú samostatnosť vrátane mechanizmu samofinancovania.

Objektivizácia hodnotových nástrojov riadenia však bude v týchto nových podmienkach hospodárenia veľmi zložitým procesom. Zložitosť riešenia objektivizácie hodnotových nástrojov riadenia a najmä cien je umocňovaná ešte takým nepriaznivým stavom v našom národnom hospodárstve, ako je všeobecný nedostatok vlastných surovinových zdrojov a vôbec výrobných zdrojov, nízka úroveň výrobnej základne, najmä čo sa týka technickej vybavenosti a technologickej úrovne. S týmto nepriaznivým stavom súvisí tiež nízka úroveň vedecko-technického rozvoja u nás a z toho vyplývajúca nízka technicko-ekonomická úroveň existujúcej aj inovovanej výroby v porovnaní so zahraničnou vyspelou konkurenciou.

Proces objektivizácie cien bude úspešný iba v tom prípade, ak budú v cenovej praxi uplatňované kvalitatívne kritériá, ktoré by objektívne zhodnocovali spoločensky nutné náklady práce, ktoré sú premietané do ceny výrobkov.

Takéto objektívnejšie zhodnocovanie nákladov práce, zohľadňujúce uspokojovanie spoločenských potrieb, v našej cenovej praxi chýba. Pri tvorbe cien sa v mnohých prípadoch vychádza z nákladov vykalkulovaných výrobcom, často bez rešpektovania vzájomnej väzby medzi úrovňou nákladov a tiež samotnej ceny a technicko-ekonomickej úrovňou príslušného výrobku. Mnohokrát sú to vlastne individuálne náklady toho-ktorého výrobcu, ktoré sú v plnom rozsahu zahrnuté do ceny výrobku.

Potreba stanovenia podmienok pre objektivizáciu cien

Pre objektivizáciu cien musia byť v celom našom hospodárstve vytvorené vhodné podmienky. Ide tu napr. najmä o postupné, ale rozhodné oslabovanie pozície monopolnej výroby v prospech posilnenia konkurenčnej. Musí ísť o posilňovanie trhovej štruktúry v našom hospodárstve, o potrebu otvorenia našej ekonomiky smerujúcej k postupnej zameniteľnosti našej meny na zahraničných trhoch, predovšetkým však na vyspelých zahraničných trhoch.

Dosiahnuť tieto vyslovené ciele neznamená však zabezpečovať len napr. zdokonalovanie plánu vývoja cien, samotnej tvorby cien, jej metód vrátane uplatňovania zahraničných cenových kritérií a pod.; musí ísť o celkovú parametrizáciu ekonomickeho prostredia, o vzájomnú súhru všetkých ekonomických nástrojov riadenia, nielen cien, ale aj všetkých vzájomných súvislostí, ktoré vyplývajú z mechanizmu reformy našej ekonomiky.

V samotnom procese tvorby cien musí byť zabezpečené vzájomné prepojenie nákladových a trhových parametrov produkcie. V tomto smere by sa mali uberať aj tendencie uvoľňovania cenovej tvorby a prechodu na ceny stanovené dohodou medzi dodávateľom a odberateľom.

Jedným z dôležitých kvalitatívnych kritérií objektivizácie našich cien sú zahraničné cenové kritériá. Ide najmä o využívanie vzájomných vzťahov zahraničných a tuzemských cien. Uplatňovanie zahraničných cenových kritérií v našej cenovej sústave by malo smerovať jednak k postupnému odstraňovaniu deformácií väzieb národnej hodnoty vo vzťahu k medzinárodným (svetovým) hodnotám, jednak k postupnému, ale výraznému posilneniu postavenia čs. výrobkov na svetovom trhu. Naše výrobky budeme na zahraničných trhoch efektívne realizovať iba vtedy, keď budú porovnateľné s ponukou zahraničnej konkurencie. Uplatňovanie týchto požiadaviek je obzvlášť významné v odvetví strojárstva, ktoré sa jednak významne podieľa na tvorbe vývozných fondov, jednak svojimi dodávkami významne ovplyvňuje vývoznú schopnosť ostatných odvetví národného hospodárstva ako dodávateľ výrobných prostriedkov.

Možnosti využívania zahraničných kritérií v našej cenovej sústave

Vzájomné vzťahy (väzby) zahraničných a tuzemských cien sa postupne stávajú neodmysliteľnou súčasťou cenovej politiky a v priebehu reformy hospodárskeho mechanizmu a v ďalších etapách ekonomickeho vývoja sa predpokladá ich plné uplatnenie v našej cenovej sústave. Tieto tendencie nie sú náhodné, ale majú svoje ekonomicke opodstatnenie a vyplývajú z daných potrieb realizácie našej tovarovej výroby na svetových trhoch.

V súčasných našich podmienkach je však uplatňovanie zahraničných kritérií v širšom meradle dosť problematické. Miera uplatňovania zahraničných hodnotových kritérií v našej cenovej sústave bude napr. závisieť aj od možnosti nahradzovania tuzemskej neefektívnej a mnohokrát tiež nekvalitnej výroby dovozem zo zahraničia.

Dôležitú úlohu tu bude zohrávať napr. aj otázka dosahovania jednotnosti v oceňovaní vstupov. V tejto oblasti došlo (po komplexnej prestavbe veľkoobchodných a nákupných cien) k určitému priaznívemu vývoju, keď pri oceňovaní dovážaných surovín možno konštatovať zblížovanie nových VC s nadobudacími nákladmi dovozu obojstrannými zmenami VC pri celkovom znížení úrovne VC vstupov.

Nie je však možné vo všeobecnosti uskutočňovať nijaké priame väzby medzi zahraničnými a tuzemskými cenami bez toho, aby sme neprihliadali zároveň

napr. k dosahovanej rentabilite výroby, spoločensky nutným nákladom výroby, k problematike technického rozvoja, k dosahovanej úrovni v produktivite práce a pod. Z tohto hľadiska nie je zanedbateľná ani otázka materiálovej zložky nákladov najmä v tých prípadoch, keď sa na finálnom výrobku významnou mierou podielajú dodávky od subdodávateľov. Všeobecne je známe, že problematika subdodávok (najmä súčiastková základňa) je u nás takmer vždy charakterizovaná vysokými nákladmi na ich zabezpečenie.

Problémy praktického využívania zahraničných kritérií v našej cenovej sústave

Zahraničné kritériá ako dôležitý faktor objektivizácie tuzemských cien sa postupne stávajú súčasťou cenovej politiky. Sú zakotvené v platných cenových predpisoch a silnie snaha o ich širšie uplatnenie v praxi. Rozsah praktického uplatňovania zahraničných kritérií v našej cenovej sústave — či už v pláne vývoja cien, alebo pri tvorbe cenových limitov a veľkoobchodných cien — dosiaľ nezodpovedá ich možnostiam. Tento stav bol spôsobovaný rôznymi príčinami — známymi i niekedy ľahko zistiteľnými. Medzi všeobecne známe príčiny, ktoré bránili širšiemu uplatneniu zahraničných cenových kritérií v našej cenovej sústave, patrila napr. aj nedostatočná informačná základňa o zahraničných výrobkoch.

V iných prípadoch, aj keď boli k dispozícii potrebné informácie o týchto výrobkoch, boli to rôzne príčiny zo strany našich výrobcov, prečo tieto zahraničné kritériá nevyužívali dostatočne alebo prečo ich niektorí nevyužívali vôbec. Napr. jedným z týchto dôvodov bolo, že výrobky týchto výrobcov patrili do takého výrobného odboru, ktorý svoju úrovňou vo všeobecnosti zostával za zahraničnou úrovňou. V súčasnosti existujú u nás ešte také výrobné odbory (v rámci týchto výrobných odborov pochopiteľne aj jednotlivé výrobky), ktoré svoju úrovňou zaostávajú za svetovou špičkou a aj za svetovým priemerom. Ide napr. o také výrobné odbory, ako je elektronika, elektrotechnika, hydraulika, automatika a pod.

Pokiaľ budeme hovoriť o využívaní zahraničných cien pri tvorbe tuzemských cien alebo cenových limitov, možno spomenúť tiež niektoré problémy, ktorým sa v praxi ľahko vyhneme alebo aj vôbec nevyhneme. Okrem niektorých objektívne daných problémov, ktoré bránia širšiemu uplatňovaniu zahraničných cien pri tvorbe tuzemských cien, existuje rad ďalších skutočností, ktoré zapričňujú nedostatky (nepresnosti) pri stanovovaní úrovne tuzemskej ceny.

Z viacerých možno menovať aspoň niektoré známe:

- existuje značná rozdielnosť realizačných cien na jednotlivých zahraničných trhoch všeobecne, ako i rozdielnosť realizačných cien na zahraničných trhoch a cien realizovaných v čs. zahraničnom obchode v prípade konkrétnych porovnatelných výrobkov;
- v mnohých prípadoch sú značne rozdielne zahraničné cenové relácie u nosných subdodávok pre finálne výrobky, alebo tiež v prípadoch súčiastkovej základnej vo všeobecnosti, ktoré potom významnou mierou ovplyvňujú celkovú úroveň ceny finálneho výrobku. Ako príklad možno uviesť cenové relácie hydraulických a elektronických častí niektorých strojov a zariadení, ako aj výrobky spotrebnej elektroniky a elektrotechniky;
- pri použití zahraničných cenových relácií pre výpočet ceny nového tuzemského výrobku vychádzame z ceny porovnatelného tuzemského výrobku, čiže z ceny už existujúcej, pričom nie je preukázaná jeho cenová relácia vo vzťahu k podobným zahraničným výrobkom. Inými slovami povedané, prená-

ša sa táto „stará“ cena aj zo všetkými svojimi nepresnosťami do ceny nového výrobku;

- pri praktickom využívaní zahraničných cien pri tvorbe tuzemských veľkoobchodných cien sa veľmi často vyskytujú prípady, že cenovo sú vzájomne porovnávané (často priamo bez akejkoľvek korekcie) zahraničné a tuzemské výrobky, ktoré sice je možné v zásade označiť za porovnatelné, avšak pri dôkladnom vzájomnom porovnávaní všetkých dôležitých kvalitatívnych ukazovateľov výrobkov dospejeme k záveru, že vzájomné vzťahy zahraničných a tuzemských cien nezodpovedajú príslušným vzájomným väzbám technicko-ekonomických ukazovateľov úrovne zahraničných a tuzemských výrobkov. Inými slovami povedané, vzájomne porovnávame ceny výrobkov, ktoré nie sú rovnakej technickej kvality. Tuzemské výrobky sú vo väčšine prípadov na nižšej kvalitatívnej úrovni oproti zahraničným výrobkom.

Konkretizácia uplatnenia zahraničných cien pri tvorbe cien tuzemských výrobkov

V tejto časti príspevku sa pokúsim na konkrétnom vybranom príklade z cenejovej praxe poukázať aspoň na niektoré nedostatky (nepresnosti), ktoré sa pri cenových návrhoch v praxi vyskytujú. V tomto príklade ide o výrobky z odboru 336 — hydraulické prvky a agregáty, a sice priamočiare hydraulické valce, ktoré sú určené pre rôzne použitia v mobilnej technike, ako napr. polnohospodárske stroje, stavebné stroje a pod. V príklade je pre výpočet cenových limitov použitý veľkosťný rad hydraulických valcov pozostávajúci zo štyroch výrobkov toho istého typu, ale lišiacich sa len veľkosťou (priemerom piesta a dĺžkou valca). Je samozrejmé, že rozmery vzájomne porovnávaných výrobkov, čiže porovnatelných a nových inovovaných výrobkov, sa vzájomne zhodujú vo všetkých štyroch veľkostach aplikovaného radu hydraulických valcov.

Inovované výrobky majú oproti porovnatelným tuzemským výrobkom zlepšené niektoré technicko-ekonomické parametre, ako je napr. maximálna rýchlosť pohybu piesta, rozsah teplôt pracovnej kvapaliny a pracovného okolia. Zvýšená bola tiež životnosť výrobku a použitím iného materiálu pre výrobu niektorých častí hydraulických valcov bola znížená hmotnosť inovovaných výrobkov v porovnaní s hmotnosťou porovnatelných (existujúcich, alebo doteraz vyrábaných) hydraulických valcov.

Výrobca použil pre tvorbu cenových limitov inovovaných výrobkov parametrickú metódu, tj. spôsob tvorby cien pomocou ukazovateľov charakterizujúcich vzťah technicko-ekonomických parametrov k platným cenám porovnatelných výrobkov. Uplatnená je aj už spomínaná metóda bodového hodnotenia výrobkov porovnaním s výrobkami zahraničnej konkurencie. Taktô môžeme vzájomne porovnať cenové návrhy získané na základe použitia dvoch vzájomne nezávislých metód.

Parametrické metódy tvorby cien s použitím viacerých parametrov možno považovať za progresívne metódy tvorby cien. Za progresívne ich možno považovať však len v tých prípadoch, kde sa ako parametre uplatňujú úžitkové parametre odvodzované z užitočnosti výrobku, a nie cenové parametre, ktoré si subjektívne stanovuje výrobca a ďalej závislosť parametrov subjektívne odvoduju pomocou rôznych váh a pod.

V parametrickej metóde tvorby cien a cenových limitov nachádza potom dôležité uplatnenie hodnotová analýza. Táto hodnotová analýza umožňuje vybrať objektívne celú množinu úžitkových hodnôt porovnávaného výrobku a umožňuje

je vymedziť viac agregovaných úžitkových parametrov, na ktoré sa potom vzťahujú nutné náklady na výrobu stanovené exaktnými postupmi. Spomínané subjektívne stanovenie parametrov výrobcom pri tvorbe cien bude v nasledovnom praktickom príklade tiež preukázané.

Praktické uplatnenie parametrickej metódy tvorby cien a cenových limitov

Cenové limity (CL) inovovaných výrobkov boli navrhnuté (vypočítané) v zmysle platných cenových predpisov podľa vzťahu:

$$CL = C_0 \cdot k$$

kde:

C_0 — je veľkoobchodná cena porovnatelného (existujúceho) výrobku,
 k — je koeficient.

Koeficienty použité na výpočet cenových limitov inovovaných výrobkov boli stanovené pre štyri výrobky rôznej veľkosti, ale toho istého typu tak, ako uvádzajú tabuľka č. 1.

Tabuľka č. 1 Výrobok A

	p_0	p_1	index zmeny parametra	váha parametra	koeficient
menovitý výkon pri vysúvaní piesta [kW]	3,82	9,55	2,5	0,1	0,25
maximálna rýchlosť piesta [m/s]	0,2	0,5	2,5	0,1	0,25
hmotnosť výrobku [kg]	3,27	2,96	1,1	0,05	0,055
zhodnosť parametrov			1,0	0,75	0,75
				1,0	1,305

p_0 — je parameter porovnatelného výrobku

p_1 — je parameter inovovaného výrobku

Cenový limit nového (inovovaného) výrobku označeného písmenom *A* teda bude:

$$CL_A = C_0 A \cdot k_A$$

$$CL_A = 454 \cdot 1,305$$

$$CL_A = 592 \text{ Kčs}$$

Obdobným spôsobom, ako je uvedené v tabuľke č. 1 pre výrobok *A*, boli stanovené aj koeficienty (k) ostatných inovovaných výrobkov (tieto výrobky sú označené písmenami *B*, *C*, *D*).

Číselné hodnoty týchto vypočítaných koeficientov sú nasledujúce:

$$k_B = 1,316 \quad k_C = 1,311 \quad k_D = 1,307$$

Cenové limity týchto inovovaných výrobkov boli vypočítané z cien porovnatelných výrobkov podľa už uvedeného matematického vzťahu a sú nasledovné:

$$CL_B = C_0 B \cdot k_B = 520 \cdot 1,316 = 684 \text{ Kčs}$$

$$CL_C = C_{0C} \cdot k_C = 670 \cdot 1,311 = 878 \text{ Kčs}$$

$$CL_D = C_{0D} \cdot k_D = 950 \cdot 1,307 = 1242 \text{ Kčs}$$

Cenové limity boli potom výrobcom počas ďalšieho zlepšenia niektorých parametrov spresnené. Uvažované boli pritom nasledujúce dôležité technické parametre:

- merný výkon,
- stredný technický život výrobku do jeho vyradenia,
- priesak pracovnej kvapaliny utesneného povrchu,
- rozsah teplôt pracovnej kvapaliny,
- rozsah teplôt pracovného okolia.

Ako rozhodujúci parameter pre spresnenie cenových limitov bol zvolený merný výkon hydraulických valcov — definovaný pomerom menovitého výkonu pri vysúvaní piesta a hmotnosti výrobku (kW/kg). Tento parameter vyjadruje vlastne hodnotu (úroveň) výkonu hydraulického valca pripadajúceho na jednotku hmotnosti výrobku.

Práve v tomto prípade ide o subjektívne stanovenie rozhodujúceho parametra výrobku výrobcom. Nesprávnosť voľby takého parametra vyplýva z už spomínanej možnej subjektívnej voľby cenového parametra, a nie parametra, ktorý vyjadruje úžitkové hodnoty. Zniženie hmotnosti inovovaných výrobkov oproti hmotnosti porovnateľných výrobkov je sice pre odberateľa z hľadiska užívania výrobku vitanou inováciou, avšak z hľadiska ekonomickej efektu pri užívaní nového výrobku má hmotnosť výrobku a následne i odvodený merný výkon (kW/kg), odvodený z menovitého výkonu a hmotnosti výrobku, nepodstatný význam. Dôležitý význam z tohto hľadiska má pre užívateľa menovitý výkon hydraulických válcov. Inými slovami povedané, *pre užívateľa je ne-podstatné, kolko kW výkonu hydraulických válcov pripadá na 1 kg hmotnosti týchto valcov. Veľmi dôležité je, kolko kW výkonu vôbec je hydraulický valec schopný zabezpečovať.*

Toto subjektívnu voľbou parametrov môže výrobca ovplyvniť cenovú úroveň svojich inovovaných výrobkov. Číselné rozdiely vyplývajúce z voľby rôznych parametrov si ukážeme na našich konkrétnych výrobkoch A, B, C, D. Tieto informácie (výpočty) sú uvedené v tabuľke č. 2.

Tabuľka č. 2

	inovovaný výrobok — porovnateľný výrobok				
	A	B	C	D	
menovitý výkon pri vysúvaní piesta [kW]	9,55 3,82	2,50 5,98	14,90 9,47	23,65 15,28	2,50 2,50
hmotnosť výrobku [kg]	2,96 3,27	4,46 5,89	8,28 10,00	18,41 20,89	
merný výkon pri vysúvaní piesta [kW/kg]	3,23 1,17	2,76 3,31	2,85 3,00	2,07 0,73	2,84

Ako z tabuľky vidieť, pomer menovitých výkonov inovovaných a porovnateľných výrobkov (koeficient) je menší ako pomer merných výkonov inovovaných a porovnateľných výrobkov. Napr. pri výrobku označeného písmenom B to je koeficient 2,50, resp. 3,31, čo predstavuje ich vzájomný rozdiel v hodnote cca 32 % z menovitého výkonu. Prakticky to znamená, že sa pripúšťa možnosť prípadného zvýšenia cenovej hladiny inovovaných výrobkov nad úroveň takej ceny, ktorá v skutočnosti podľa úžitkovej hodnoty príslušnému výrobku prináleží.

Túto možnosť stanovenia vyššej ceny nemožno vylúčiť, pretože i touto subjektívou a nepresnou voľbou hlavného parametra a tomu úmerne navrhovanou cenou výrobca neporuší podmienku dodržania úrovne ceny pripadajúcej na jednotku hlavného parametra podľa platných cenových predpisov, a sice tú podmienku, aby platil nasledujúci matematický vzťah:

$$\frac{C_0}{p_0} > \frac{CL}{p_1}$$

kde:

- C_0 — je veľkoobchodná cena porovnateľného výrobku,
- CL — je navrhovaný cenový limit inovovaného výrobku,
- p_0 — úroveň hlavného parametra porovnateľného výrobku,
- p_1 — úroveň hlavného parametra inovovaného výrobku.

Dodržanie uvedenej predpisanej podmienky si ukážeme na praktickom príklade výrobku A:

Výrobca zvolil za hlavný parameter merný výkon hydraulických valcov — čiže sú to podľa predchádzajúcej uvedenej tabuľky nasledujúce číselné hodnoty: 3,23 u inovovaného a 1,17 u porovnateľného výrobku. Cenový limit pôvodne stanovený v hodnote $CLA = 592$ Kčs výrobca spresnil na hodnotu 700 Kčs. Platí teda stanovená podmienka:

$$\frac{454}{1,17} > \frac{700}{3,23}$$

$$388 > 217 \quad | \text{Kčs/jedn. param.]}$$

Podobne je dodržaná podmienka nižšej ceny na jednotku hlavného parametra u inovovaných výrobkov oproti cene pripadajúcej na jednotku hlavného parametra porovnateľných výrobkov aj v prípade ostatných uvažovaných výrobkov označených písmenami B, C, D .

Praktické uplatnenie metódy bodového hodnotenia čs. výrobkov

V tejto časti praktickej ukážky tvorby cien a cenových limitov inovovaných výrobkov uvediem použitie metódy bodového hodnotenia čs. výrobkov porovnaním so zahraničnými výrobkami. Pokúsim sa poukázať aspoň na niektoré nedostatky (nepresnosti) použitia tejto metódy, ktoré sa v praxi vyskytujú.

Hneď na úvod však chcem zdôrazniť, že samotná metóda bodového hodnotenia výrobkov je správna a je možné ju aj účinne využívať na objektívne hodnotenie technicko-ekonomickej úrovne a cien čs. výrobkov. Pôjde tu však o nedostatky, ktoré sa v praxi vyskytujú z dôvodov nedôsledného (nesprávneho) použitia tejto metódy vyplývajúceho zo subjektívneho (nekvalifikovaného) posúdenia príslušných uvažovaných technicko-ekonomických charakteristik výrobkov a rôznych iných nedostatkov.

Výrobcovia nevenujú dostatočnú pozornosť napr. aj výberu všetkých potrebných a z technicko-ekonomickej hľadiska správnych ukazovateľov pre výpočet ceny ich výrobkov. Zvyčajne pri návrhoch ceny nových výrobkov tieto skutočnosti v rámci možnosti obchádzajú a volia také cenové postupy, ktoré im zabezpečujú potrebný zisk zabudovaný priamo v cene nového výrobku. *Problematiku preukázateľnosti vzájomného vzťahu technicko-ekonomických ukazovateľov a cien vo vzájomnom vzťahu zahraničných a tuzemských cien*

treba považovať za jeden z kľúčových problémov využívania vzájomných vzťahov zahraničných a tuzemských cien v praxi.

Metóda bodového hodnotenia je ďalej konkretizovaná na tých istých výrobkoch ako v predchádzajúcej ukážke parametrického spôsobu tvorby cien a cenových limitov. Metóda bodového hodnotenia určuje vlastné mieru, ktorou sa môže zlepšenie technicko-ekonomických (úžitkových) parametrov výrobkov premietnuť do úrovne ich ceny.

V tomto konkrétnom príklade použitia bodovej metódy hodnotenia čs. výrobkov ako porovnateľné výrobky boli vybrané tri zahraničné výrobky, ktoré obdobným spôsobom uspokojujú požiadavky užívateľov a sú vyrábané rovnako sériovo ako v prípade tuzemských výrobkov. Ide o nasledujúce zahraničné výrobky:

- hydraulický valec firmy Hunger (SRN),
- hydraulický valec firmy Bosch (SRN),
- hydraulický valec firmy Orsta (NDR).

Pre hodnotenie výrobkov boli zvolené ich nasledujúce úžitkové parametre:

- merný výkon [kW/kg],
- maximálna rýchlosť piesta [m/s],
- menovitý tlak [MPa],
- maximálna teplota pracovnej kvapaliny [°C],
- minimálna teplota pracovnej kvapaliny [°C],
- hmotnosť výrobku [kg].

Jednotlivým parametrom bola prisúdená ich váha (dôležitosť), s ktorou sa potom vo výpočte uvažuje. Taktiež boli hodnotené všetky štyri uvažované tuzemské hydraulické valce označené v našom príklade ako výrobky A, B, C, D. Na kolko hodnotenie týchto štyroch výrobkov (ide o veľkosťný rad rovnakého typu) je navzájom rovnaké, v tejto praktickej ukážke uvediem len postup hodnotenia aj s konkrétnymi číselnými údajmi len za výrobok A. Bodové hodnotenie je spracované a uvedené v nasledujúcich tabuľkách. V tabuľke č. 3 sú uvedené úžitkové parametre, s ktorými sa pri výpočte ceny uvažuje, ďalej je uvedená váha (dôležitosť), ktorá bola prisúdená jednotlivým parametrom, a sú tu ďalej uvedené konkrétné číselné hodnoty tuzemského inovovaného výrobku.

Tabuľka č. 3 Výrobok A

úžitkové parametre	merná jednotka	povaha	hodnota	váha
merný výkon	kW/Kg	+	3,34	15
max. rýchlosť piesta	m/s	+	0,5	10
menovitý tlak	MPa	+	16	25
max. teplota pracovnej kvapaliny	°C	+	+ 100	20
min. teplota pracovnej kvapaliny	°C	+	- 30	20
hmotnosť výrobku	kg	—	4,46	10

V tabuľke č. 4 sú spracované všetky potrebné informácie v tom istom siede parametrov ako v prvej tabuľke za uvažované tri zahraničné výrobky.

Na základe tohto bodového hodnotenia porovnávaných tuzemských a zahraničných výrobkov je potom možné stanoviť úroveň ceny dosiahnuteľnej pri vývoze. Základný vzťah pre odvodenie úrovne dosiahnuteľnej ceny tuzemského výrobku je:

$$C_{\check{z}} = C_z \cdot \left(\frac{V_{\check{z}}}{V_z} \right)^x$$

Tabuľka č. 4

Hunger		Bosch		Orsta	
hodnotové parametre	merné body	hodnotové parametre	merné body	hodnotové parametre	merné body
—	15	—	15	2,598	11,668
0,5	10	0,5	10	0,7	14,000
16,0	25	16,0	25	16,0	25,000
+ 100,0	20	+ 80,0	16	+ 80,0	16,000
— 30,0	20	— 20,0	13,333	— 20,0	13,333
—	10	—	10	7,95	5,610
body dovedna 100,000		89,333		85,611	
priemerná hodnota merných bodov 92,627					

kde:

- $C_{\bar{e}}$ — je cena čs. vyvážaného výrobku (dosiahnuteľná z hľadiska vykonaného hodnotenia),
 C_z — cena porovnateľného zahraničného výrobku (priemerná cena zo všetkých uvažovaných zahraničných výrobkov),
 $V_{\bar{e}}$ — výška rozhodujúceho úžitkového parametra (v tomto príklade to je hodnota merných bodov porovnateľného čs. výrobku),
 V_z — výška rozhodujúceho parametra zahraničného výrobku (v našom prípade priemerná hodnota celkových merných bodov porovnateľných zahraničných výrobkov),
 x — exponent vyjadrujúci vzťah vzájomnej zmeny úžitkových parametrov a cien výrobkov.

Ceny porovnateľných zahraničných výrobkov použité pre tento výpočet tuzemskej ceny boli získané z OZO Martimex v príslušných zahraničných menách a ďalej boli prepočítané na porovnateľnú úroveň v Kčs prepočítacím pomerom platným v čase návrhu ceny tuzemského výrobku (zo dňa 29. 2. 1988). Išlo konkrétnie o nasledujúce ceny uvažovaných troch zahraničných výrobkov:

- výrobok firmy Hunger, cena 460 DEM = 4 083 Kčs,
- výrobok firmy Bosch, cena 370 DEM = 3 285 Kčs,
- výrobok firmy Orsta, cena 57,42 SUR = 642 Kčs,
- priemerná cena zahraničného výrobku = 2 670 Kčs.

Úroveň ceny čs. výrobku dosiahnuteľnú pri vývoze potom stanovíme nasledovne:

$$C_{\bar{e}} = C_z \cdot \left(\frac{V_{\bar{e}}}{V_z} \right)^x$$

$$C_{\bar{e}} = 2670 \cdot \left(\frac{100}{92,627} \right)^{0,7} = 2817 \text{ Kčs}$$

Úroveň ceny čs. výrobku dosiahnuteľná pri vývoze v prípade výrobku A je teda 2 817 Kčs. Obdobným spôsobom boli vypočítané aj dosiahnuteľné ceny pri

vývoze ďalších uvažovaných tuzemských výrobkov označených písmenami *B*, *C*, *D*. Ich ceny sú nasledujúce:

$$C_{eB} = 3\,419,50 \text{ Kčs}, \quad C_{eC} = 4\,311,60 \text{ Kčs}, \quad C_{eD} = 5\,805,80 \text{ Kčs}$$

Zhodnotenie použitej metódy hodnotenia čs. výrobkov v uvedenom konkrétnom prípade hydraulických valcov

Na tomto jednom príklade použitia bodovej metódy hodnotenia čs. výrobkov v porovnaní so zahraničnými nemožno preukázať všetky nedostatky (nepresnosť), ktoré sa v praxi vyskytujú, ale poukážem aspoň na niektoré základné nedostatky, ktoré sa vyskytujú najčastejšie. Ide najmä o tieto nasledujúce skutočnosti:

Pre hodnotenie úrovne čs. výrobkov v porovnaní so zahraničnými bol v tomto praktickom príklade ako jeden z hodnotených parametrov volený „merný výkon“. Volba takého parametra namiesto parametra „menovitý výkon“ skresľuje objektívnosť posúdenia úrovne skutočných úžitkových hodnôt výrobku. Príčiny a dôsledky tohto skresľovania objektivity uvedenou zámenou parametrov preto nebudem znova rozoberať. V tejto súvislosti však treba dodat, že u zahraničných výrobkov firmy Hunger a Bosch, ktoré v tejto bodovej metóde porovnávame s naším tuzemským výrobkom, nie sú hmotnosti výrobkov uvedené, a preto ani nie je a ani nemôže byť rátané s takým parametrom, ako je merný výkon. Preto bolo potrebné pri použití tejto bodovej metódy zjednodušene predpokladať (odhadom stanoviť), že úroveň tohto parametra sa u zahraničných výrobkov zhoduje s úrovňou tuzemského porovnatelného výrobku. Skutočná úroveň tohto parametra u zahraničných výrobkov môže byť však zásadne rozdielna od tejto úrovne fiktívne stanovenej, a preto sa táto nepresnosť potom premieta aj do celkovej úrovne hodnoteného výrobku a samozrejme následne aj do príslušnej ceny výrobku (pozri tabuľku č. 4).

Ďalšia nepresnosť v tomto príklade bodového hodnotenia výrobkov vyplýva z hodnotenia významu (váh) ďalších použitých úžitkových parametrov, ako je maximálna a minimálna teplota pracovnej kvapaliny. Možno hovoriť o subjektívne stanovenej úrovni váh týchto parametrov. Ohodnotené sú 20 bodmi (pozri tabuľku č. 4). Rýchlosť pohybu piesta je ohodnotená 10 bodmi. Vzájomný pomer zvolených váh takých parametrov, ako je rýchlosť piesta a maximálna a minimálna teplota pracovnej kvapaliny — čiže v prvom prípade 10 bodov a v druhom prípade 20 bodov —, ostro kontrastuje. Ostro kontrastuje preto, lebo úroveň týchto dvoch parametrov (maximálna a minimálna teplota pracovnej kvapaliny) je oproti parametru rýchlosť pohybu piesta nadhodnotená. Vyplýva to z tej skutočnosti, že rýchlosť piesta hydraulického valca priamo ovplyvňuje výkon hydraulického valca, čo je z hľadiska úžitkovej hodnoty výrobku jeden z najdôležitejších kvalitatívnych parametrov. Zároveň možno povedať, že rozšírenie oblasti maximálnej a minimálnej teploty pracovnej kvapaliny u nového tuzemského výrobku oproti zahraničným výrobkom — a sice u maximálnej teploty z $+80^{\circ}\text{C}$ na $+100^{\circ}\text{C}$ a u minimálnej teploty z -20°C na -30°C z hľadiska užívateľa nemusí byť vôbec, alebo len z malej časti využité, resp. je využité v takom malom rozsahu, že vôbec nezodpovedá príslušnej prisúdenej váhe (významu) týchto parametrov. Je samozrejme, že potom dochádza následne aj k nesprávne stanovenej úrovni ceny výrobku. Využitie extrémnych teplôt pracovnej kvapaliny — či už maximálnych, alebo minimálnych — je teda z praktického hľadiska časovo aj územne (teritoriálne) ob-

medzené; teda aj výsledný efekt u užívateľa nie je adekvátny rozdielu ceny výrobku, ktorý vyplýva z takého hodnotenia uvedených kvalitatívnych parametrov výrobkov. Skreslovanie ohodnotenia skutočnej užitočnosti výrobku v súvislosti so subjektívnym prisudzovaním váh (významu) týmto parametrom, ako je rýchlosť piesta a teplota pracovnej kvapaliny, je umocňované aj takou skutočnosťou, že tým parametrom, ktoré u zahraničných výrobkov dosahujú vyššiu úroveň, je prisúdená nižšia váha ako tým parametrom, ktoré sú u týchto zahraničných výrobkov na nižšej úrovni v porovnaní s tuzemským výrobkom.

Ďalšie nepresnosti v stanovení úrovne ceny tuzemského výrobku, ku ktorým dochádza pri použití bodovej metódy hodnotenia tuzemských výrobkov, je otázka výberu porovnatelných zahraničných výrobkov. Otázka porovnatelnosti alebo nahraditeľnosti jedného výrobku iným je takmer vždy spojená s určitými fažkofiami. V praxi takmer nikdy neexistuje nový tuzemský výrobok, ktorý by sa dal bez akejkoľvek korekcie označiť za rovnaký výrobok ako k nemu priradovaný porovnatelný zahraničný výrobok. Takmer vždy musí ísť o stanovenie týchto rozdielov a ich vyčíslenie do podoby úžitkovej hodnoty výrobku ako u tuzemského, tak aj u zahraničného porovnatelného výrobku.

Presnosť vyčíslenia týchto rozdielov väčšinou závisí od profesionality všetkých tých pracovníkov, ktorí sa podielajú na návrhu a stanovení ceny tuzemského výrobku.

S hodnotením technicko-ekonomických (úžitkových) parametrov porovnávaných výrobkov priamo súvisí napr. aj otázka identifikácie (špecifikácie) rozsahu dodávky (okrem základného výrobku ide o ďalšie vybavenie výrobku a jeho príslušenstva) a jeho zohľadnenie v cene tak, aby táto u vybraných výrobkov bola upravená na porovnatelnú úroveň. Môže ísť napr. o rozdielnosti vo vlastnostiach a parametroch podmienené materiálom použitým na výrobu príslušného výrobku (jeho akosťou a vlastnosťami) a vo vybavení výrobku. Môže ísť napr. aj o rozdielnosti v samotnej konštrukcii výrobku, jeho funkcií, účelnosti a efektívnosti pri jeho praktickom využití a pod.

Tieto vymenované možné rozdielnosti porovnávaných výrobkov neboli v uvedenom konkrétnom prípade návrhu ceny hydraulických valcov výrobcom preukázané. Pritom rozdielne ceny porovnatelných zahraničných výrobkov v tomto prípade nasvedčujú tomu, že by mohlo ísť o niektoré zásadné rozdielnosti medzi tuzemským výrobkom a porovnatelnými zahraničnými výrobkami a tiež rozdielnosti medzi samotnými zahraničnými výrobkami medzi sebou navzájom. Nejde však v prípade tohto tuzemského výrobcu o nejakú výnimku, pretože v praxi sa nedostatky takéhoto druhu dosť bežne vyskytujú.

Ďalšou často sa vyskytujúcou nepresnosťou v návrhu ceny nového tuzemského výrobku porovnaním so zahraničnými výrobkami je otázka výberu nie len príslušného počtu zahraničných výrobkov, ale aj otázka s týmto súvisiacich rozdielov v cenách týchto výrobkov. Často sa stáva, že výrobcovia si vollenia z daných (možných) zahraničných porovnatelných výrobkov (ktoré napr. sú k dispozícii na OZO) pre odvodenie ceny nového tuzemského výrobku len niektoré, a to obvyčajne také, ktoré sú z ich ekonomickej (podnikového) hľadiska výhodnejšie. Taktôto sa potom stáva, že priemerná cena uvažovaných zahraničných porovnatelných výrobkov, s ktorou sa ďalej počítava pri návrhu ceny tuzemského výrobku, nezodpovedá reálnej skutočnosti. Ak sú značné vzájomné rozdiely v cene jednotlivých uvažovaných zahraničných výrobkov a pritom počet uvažovaných zahraničných výrobkov je nízky (napr. iba tri výrobky), potom je veľmi spochybnená aj objektivita úrovne ich priemernej ceny. Značné cenové rozdiely porovnávaných výrobkov v tomto konkrétnom prípade samy o sebe poukazujú na možné rozdielnosti v úžitkových hodnotách,

čiže aj na ich vzájomné odlišnosti v technicko-ekonomickej úrovni. Môžu to byť napr. už spomínané rozdielnosti vo vybavenosti (príslušenstve) jednotlivých výrobkov.

Na záver príspevku by som chcel vysloviť názor, že postupným presadzovaním foriem trhového hospodárstva bude postupne slabnúť účinnosť využívania napr. aj zahraničných cenových kritérií v našej cenovej sústave uplatňovaných vo forme nejakých matematických vzťahov a rôzne inak formulovaných cenových predpisov centrálnych orgánov. Vzájomná konfrontácia zahraničných a tuzemských cien by mala byť potom založená na princípe fungovania trhového mechanizmu a možnosti „dialógu“ medzi dodávateľom a odberateľom.

Je samozrejmé, že na dosiahnutie týchto cieľov sa musia ešte len v celom národnom hospodárstve vytvoriť príslušné nevyhnutné podmienky fungovania výrobných organizácií ako samostatných podnikateľských organizácií.

Považujem za potrebné zdôrazniť, že v tomto príspevku uvádzanú cenovú problematiku považujem len za veľmi úzko vymedzenú oblast cenovej problematiky. Je samozrejmé, že riešenie cenovej problematiky musí byť uskutočnené v súlade s ostatnými nástrojmi riadenia, hmotnej zainteresovanosti a v súlade s novými podmienkami hospodárenia výrobných organizácií založených na ekonomickej samostatnosti a ďalšími podmienkami ekonomickeho vývoja nášho hospodárstva.

LITERATÚRA

- [1] Cenové vestníky, interné materiály ŠBČS, OZO, výrobných organizácií a výskumných pracovísk.
- [2] Hodnotové vzťahy pri zapojení čs. národného hospodárstva do medzinárodnej deľby práce. [Interný materiál.] Bratislava, ÚÚNV 1989.
- [3] Návrh cenového limitu inovovaných výrobkov. [Interný materiál výrobnej organizácie z odvetvia strojárstva.] Bratislava 1989.
- [4] Návrh novelizovanej vyhlášky o cenách. [Interný materiál.] Praha, FCÚ 1989.
- [5] Zásady použitia metódy bodového hodnotenia a metódy KORTER. [Interný materiál FCÚ a OZO.] Praha 1989.